

KORMOS ÉG

Darvas József drámájának bemutatója

Darvas József új drámájának nemcsak a szerzője író, hanem a hőse, Joó Sándor is. Joó Sándorral élete válságos pillanatában, 1956 október végén ismerkedünk meg. Hőstünknek lakályosan, szépen berendezett lakása, gazdag könyvtára van, láthatólag az íróársadalom krémjéhez tartozik, beérkezett, neves ember, bizonyára gondtalan anyagi körülmények között él, melyet a fennálló szocialista rendszer biztosított a számára. Apja 19-es kommunista volt, anyja egyszerű asszony, testvére vasgyári munkás, most párttitkár, Joó Sándor ennek ellenére ebben a kataklizmában, az ellenforradalom viharában elveszti a fejét. Teljesen kicsúszik a lába alól a talaj, a nihillbe zuhan. Be akar gubozni a lakásába, szűk családi körbe, vissza akar húzódni a világ elől és sorsára hagyni mindent. Ugy érzi, hogy csalódott, elvesztette az álmait, reményeit, hitét, illúzióit... De az élet makacs dolog, különösen, ha megvadul a forgása, mint 1956 októberében, nem respektálja az írói semleges visszahúzódsát, nem tűri a félrevonulást, betör a szépen berendezett szobákba és drámai kérdéseket tesz fel, miközben az ablak előtt gépisztolyok ropognak. Elsősorban azt kérdezi meg, hogy a szembenálló ellenfelek közül kivel tart az író? Testvérével, Joó Andrással, egy gépgyár párttitkárával, aki eljön tanácsot kérni hozzá, vagy a karrierista, széllel-bélelt „kommunista költővel”. Béres Imrével, aki megtagadva régebbi verseit, most átnyergelt az ellenforradalmárok táborába, szónokol és miniszteri bársony-ékre pályázik.

Joó Sándor Béres Imrével tart eleinte, unszolására nem kis vívódás után aláírja azt a provokációs ívet is, amely semlegeséget követel és a szovjet csapatok kivonását az országból. A probléma nem kicsi, hadd tegyük még hozzá súlyosbítás kedvéért, hogy Joó Sándor ezt az ívet már akkor írta alá, mikor tudott róla, hogy a Köztársaság téren gyilkolják a kommunistákat.

A nagy kérdés: *vissza tud-e még fordulni a lejtőről az író, vagy zuhan tovább a megsemmisülésbe?* Az utóbbi látszik valószínűbbnek. Testvérét elfogják, egyetemi hallgató fia szemrehányást tesz neki, szembe vágja, hogy hazudott, csalódott benne és otthagyja, elmegy harcolni a szovjet csapatok ellen, felesége megcsalja egy amerikai újságíróval. *Mi lesz a sorsa és egyáltalán alkalmas-e egy dráma hősénekk ilyen szereplő, ilyen író, akinek semmi cselekvése nincs, csak tévován ingadozik felvonásokon át?* Az elmondottakból is látható, Darvas a színpadi helyzetet nagyon ószintén és bátran kiélezte, de az is látható, hogy hősénekk olyan súlyos tévedései vannak, amiket nem könnyű megbocsátani. Kétségtelen, a főszereplő sok vívódása nem válik a cselekmény javára, mert akadályozza, vontatottá teszi itt-ott a történést, ezek az okai annak, hogy Joó Sándor nem válik számunkra eléggé rokonszen-

vessé, de bármilyen mélyre zuhan, bármilyen sokat is této-vázik, megjárja a lelki válság, az élet minden poklát, s végül a romok közt, füst és pernyében nem gondol a könnyebb menekülésre, hanem a kormos hazai ég alatt marad és ha ezer kerülővel, ezer hibával, buktatóval is, mégis visszatér az övéihez, testvéréhez, népéhez.

Persze, az ilyen dramaturgiai szerkesztés esetében, mikor a hős passzív, ingadozó,

gurájának indokolatlanul sűrű megjelenése, Joó Laci eléggé váratlan és előkészítés nélküli büntudatra ébredése, de kárpótlásul e fogyatékoságokért számos jól jellemzett figurával ismerkedünk meg, számos érdekes jelenet tanúi vagyunk, s a közelmúlt politikai eseményeiről szóló igényesen megírt, olykor költői s népi, mesei hangulatú írói munkával gazdagodtunk.

A színészek közül elsősorban ujdonsült Kossuth-díjasunkat,

JOÓ ANDRÁS ÉS JOÓ SÁNDOR: BESSENYEI FERENC ÉS BÁSTI LAJOS A NEMZETI SZÍNHÁZ PREMIERJÉN

botladozó, bizonytalan, többé-kevésbé hiányzik a drámai egyensúly a szembenálló ellenfelek között, Joó Sándor felesége, Béres Imre, az amerikai újságíró csak úgy szórják a szitkot, gyalázást a szocialista rendszerre, minden szavuk gyilkos támadás és a másik oldalon nincs senki az adott pillanatban, aki megcáfolná a hazug érveket, mert hőstünk erre nem alkalmas, elfoglalt a saját lelki problémáival, testvére, András eleinte tanácstalan, később bebörtönözik, s csak a harmadik felvonásban találkozunk vele újra, a mama végtelen rokonszenves, kedves replikázik, de ezt a szerepet mégse tudja betölteni. Ha az elvi viták el is maradnak, az író az események menetében mutatja meg az ellenforradalom bukását, cáfolja meg a rágalmakat, ábrázolja a helyzet kibontakozását.

Darvas József dicséretére legyen mondva, drámája széles koncepciójú, nagyszabású, helyes törekvése, hogy átfogó képet adjon azoknak az időknek a társadalmi viszonyairól egy család keretében. Színjátékának akadnak olyan erőszakolt vonásai, mint a vak ember egyébként szép, szimbólikus fi-

Somogyi Erzsit kell kiemelnünk Joó néni alakításáért. Minden szava szívből jövő, minden mozdulata megragadó élmény, egy idős, szeretetre méltó munkásasszony fejletlen megmintázása. *Básti Lajos* szép hangerejű, széles skálájú, szenvedélyes és drámai, mint Joó Sándor. *Bessenyei Ferenc* vonzó, hiteles Joó András szerepében. De fel kell figyelni a fiatal, még főiskolás *Mécs Károly* reális, jó drámai kitéréseire is, aki méltó partner volt ebben a kiváló együttesben. Meg kell említeni *Lukács Margit*, *Ungvári László*, *Major Tamás*, *Bárdi György*, *Bihari József* egy-egy színes, plasztikus figuráját és *Pásztor János*, *Tompa Sándor*, *Suka Sándor*, *Garas Dezső* egy-egy érdekes epizód-alakítását. A sikerben nagy része van *Várkonyi Zoltán* lendületes, dinamikus, feszült, művészileg gondosan kidolgozott rendezésének.

A „Kormos ég” egyes eszméi, dramaturgiai kérdésein lehet és még bizonyára fognak is vitatkozni, de kétségtelen, hogy a bemutató drámairodalmunk nagy eredménye és színházi évadunk jelentős eseménye.

Kemény György